

"חוקים לחיותם"
מדיני הלכות קידוש

לב שומע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל יטב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

פרשת ויקהל - שקלים

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תורה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

ה חובת ההכנה לקראת שבת קודש

☆ חיות המצוות תלויה לפי ההכנה ☆ והיה ביום השישי והכינו - הכנה לשבת קודש
 ☆ הכנה לשבת בששת ימי המעשה ☆ יאמר בפיו שעושה לכבוד שבת ☆ יכוון במחשבתו
 לקיים מצות 'והכינו' ☆ עשיית תשובה בערב שבת - הכנה לקראת קבלת פני שבת מלכתא
 ☆ העוסקים במלאכה מחויבים בהכנה רבתי לעומת הצדיקים

ט מחצית השקל בשקל הקודש

☆ מחצית השקל רומז על אחדותן של ישראל ☆ כי ממך הכל ומידך נתנו לך ☆ כי ה'
 הוא הנותן לך כח לעשות חיל ☆ השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך ☆ 'והדל לא ימעיט'
 - מלהיות עניו ☆ הקדים שקליהן לשקליו ☆ באחד באדר משמיעין על השקלים ☆ על
 ידי נתינת מחצית השקל מכלל ישראל יחדיו - זוכים לתשובה וכפרה

יז העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט

☆ לכפר על נפשותיכם ☆ 'מחצית השקל' - חציו לה' וחציו לכם ☆ רחמנא ליבא בעי
 ☆ ונתנו איש כופר נפשו לה' ☆ לא-ל גומר עלי ☆ חייבין לי ישראל מה שלוו הימני

כו 'זאתה זוקף את ראשן' - בכל שנה ושנה

☆ כאילו אתה עומד שם וזוקף את ראשן ☆ על ידי זקיפת הראש בפר' שקלים - זוכים
 למחיית עמלק בפר' זכור ☆ זוקף את ראשן ומבטל את הגזירות

פרשת ויקהל - שקלים

חובת ההכנה לקראת שבת קודש

☆ חיות המצוות תלויה לפי ההכנה ☆ והיה ביום השישי והכינו - הכנה לשבת קודש
 ☆ הכנה לשבת בששת ימי המעשה ☆ יאמרו בפיו שעושה לכבוד שבת ☆ יכוון במחשבתו
 לקיים מצות 'והכינו' ☆ עשיית תשובה בערב שבת - הכנה לקראת קבלת פני שבת מלכתא
 ☆ העוסקים במלאכה מחויבים בהכנה רבתי לעומת הצדיקים

שנאמר (שמות טז ה) 'והיה ביום השישי
 והכינו'.

וראה את המובא בשפתי צדיקים (מהרה"ק
 ר' מנחם מענדיל מרימנוב זיע"א, פר' כי תשא
 ד"ה אך את, יומ"ד י"ט אייר) בזו הלשון 'אמרו
 חז"ל (שבת י:) 'מכאן הנותן מתנה לחבירו
 צריך להודיעו, שנאמר 'לדעת' כו". הנה
 המתנה טובה של שבת קודש מבואר בכל
 הספרים הקדושים, שהוא האור הקדוש
 ועצום הבא אל לבות בני אדם מעולם
 העליון שכולו שבת, והוא עולם גבוה
 הנקרא 'א-ל חי' אשר נפתח ביום השבת.

ולכן ראוי לכל איש משכיל לשים את לבו
 תמיד לזכור את יום השבת כל ימי
 החול, כדי לשמור ולצפות מתי יבא יום
 השבת - לקבל הקדושה והחיות הרוחני
 והחיוני מעולם הקדוש הזה. וזהו שכתוב
 'אך את שבתותי תשמורו', מלשון (בראשית
 לז יא) 'ואביו שמר את הדבר', היינו שצריך
 להכין את עצמו בכל ששת ימי המעשה
 בהכנה דרבה בגוף ונפש ונשמה, וכפי הכנתו
 כך יהא השגתו, כמו שאמרו חז"ל (עבודה זרה

חיות המצוות תלויה לפי ההכנה

'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל,
 ויאמר אליהם: אלה הדברים אשר
 צוה ה' לעשות אותם. ששת ימים תעשה
 מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש,
 שבת שבתון לה" (לה א-ב).

הנה ידוע מפי ספרים וסופרים שבעשות
 האדם אחת מכל מצוות התורה,
 צריך להקדים לה הכנה דרבה, שיכין את
 עצמו בהכנה ראויה - טרם גשתו לקיים את
 המצוה. וכבר גילו לנו הקדמונים, שעיקר
 החיות הבאה מקיום המצוה (בעולם הזה
 ולעולם הבא), תלויה לפי גודל הכנתו,
 וכמבואר ברמב"ן (ויקרא יח ד) 'ודע כי חיי
 האדם במצות - כפי הכנתו להם'.

והיה ביום השישי והכינו - הכנה לשבת קודש

אמנם, ביותר גדול החיוב להתכונן לקראת
 בא יום השבת קודש, מפני
 שהתורה ציוותה על ההכנה ליום זה, כמו

אחרת נאה הימנה - מניח את השניה ואוכל את הראשונה.

אכן, בהגיע ערב שבת קודש, מדינא חייב כל אחד באשר הוא לעסוק בצרכי שבת, וכמובא בטור (או"ח סי' רט) "וישכים בבקר ביום ו' להכין צרכי שבת, דכתיב (שמות טז ה) 'והיה ביום הששי והכינו' וכו'. ואף אם יש לו כמה עבדים לשמשו, ישתדל בעצמו להכין שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו, כדאיתא בפרק כל כתבי (שבת קיט.) 'רב חסדא פרים סילקי', פירוש, היה מחתך הירק לצורך סעודת שבת'. רבה ורב יוסף מצלחי ציבי' - היו מבקעין העצים. ר' זעירא מצתת צתותי' - היה מדליק האש'. רב נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתף ונפיק, אמר, אי מקלעי רבי אמי ורבי אסי מי לא מכתפנא קמייהו', פירוש, היה מתקן הבית, מכניס הכלים הצריכין לשבת ומפנה כלי החול, ומהם ילמוד כל אדם, ולא יאמר לא אפגום כבודי, כי זה כבודו שמכבד השבת^א.

יאמר בפיו שעושה לכבוד שבת

ומן הראוי להחשיב ולייחד את מה שהוא קונה לצרכי שבת, ולומר בפיו שהוא

(ג.) 'כל מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת'. כי צריך אדם להטריח עצמו בכל תנועותיו ובכל כוחותיו להכנה זו שאמרה תורה (שמות טז ה) 'הכינו את אשר יביאו'.

וגם מי שהכין כפי יכולתו, אל יאמר בליבו אני ראוי לקבל אור קדושתו, כי הכל כגרגיר חרדל לפני מה שצריך להכין. ומה שהוא משיג לפי מיעוט שכלו הוא רק מתנת חנם, אבל מצד המכין אינו אפילו אחת מאלף. רק שיהא כלי לקבל, והכלי צריך להיות נקי מאוד בלי שום שמץ וחסרון כלל. ובמה יתן לו המתנה אם לא יהא לו כלי לקבל, ומצדו יתברך לא יבצר מאומה כי אם מצד המקבל^ב.

הכנה לשבת בששת ימי המעשה

והנה כל אחד לפי דרגא דיליה, צריך להשתדל בהכנה לקראת יום השבת. יש צדיקים אשר הקדימו את הכנתם כבר מתחילת השבוע, כמסופר בגמ' (ביצה טז.) 'תניא, אמרו עליו על שמאי הזקן: כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. מצא בהמה נאה אומר: זו לשבת. מצא

א. מעשה נפלא מסופר על הגביר הנקרא ר' איסר'ל, שהיתה לו חנות גדולה של סחורה מכל מיני בדים יקרים ומיוחדים, ומנהגו היה קבוע, שבהגיע חצי היום של ערב שבת קודש, היה סוגר החנות על מנעול ובריה, כדי להתכונן לקראת שבת קודש הקרבה ובאה.

פעם אחת נתקנא בו הס"מ ובא לפתותו, לראות היעמוד במנהגו אף בעת ניסיון. וכך היה: בערב שבת לקראת חצות היום, התלבש הס"מ בדמות שר גדול ועשיר, ובא לחנותו והחל לעיין ולמדוד סחורות טובות - מהסחורות היקרות ביותר אשר שווים עלה הן תועפות.

והנה בעוד השר הולך ובודק את בדי המשי למיניהם, וכך עובר מאחד למשנהו, ראה ר' איסר'ל ששעת חצות הגיעה. ללא עיכוב פונה הוא לעבר הדלת, לסגור את החנות כדרכו מאז ומקדם. התחיל השר להתחנן אליו שיואיל נא למכור לו הבדים, והוכיח לו שירויח ממקח זה הון רב, עד כדי שבזמן כה מועט יתגדל להיות עשיר אדיר. אך דבריו נפלו על אוזניים סתומות, מחמת

עשיית תשובה בערב שבת - הכנה לקראת קבלת פני שבת מלכתא

והנה המשנה ברורה (שם סק"ג) מפרש את דברי השו"ע (הני"ל) 'להכין בעצמו', שהכונה אף על הכנה הרוחנית, שצריך להתכוון ולשוב בתשובה - כדי שיהיה ראוי לקבל פני שבת מלכתא. וזו לשונו 'כתבו הספרים, יהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת, כי שבת מקרי 'כלה מלכתא', וכאלו מקבל פני המלך ית"ש, ואין נאה לקבלו כשהוא לבוש בבלויי הסחכות של חלאת העונות'.

וכבר מצינו כן בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ב אות כ"א) שכתב 'וכמו שבגשמי מתקן ומקדש המנה יפה לשבת, כן יתקן נפשו שתשרה עליה קדושת שבת'¹.

ואחד מהדברים המועילים לתשובה וכפרת עוונות, היא ההכנה והטירחא לכבד את השבת מתוך שמחה, כמובא בחיד"א (מורה באצבע אות קלד) 'וכתבו גורי האר"י זצ"ל: כי הטורח בצרכי שבת בעצמו בשמחה, מתכפרין לו עוונותיו'.

קונה 'לכבוד שבת', וכמבואר במגן אברהם (או"ח סי' רנ סק"א) ע"פ ספרי קבלה 'ויאמר על כל דבר שקונה זהו לכבוד שבת' (כתבים). ובמחצית השקל (שם) כתב 'שעל ידי הדבור יחול קדושת שבת על אותו דבר, כי הדיבור באדם לא דבר ריק הוא'.

יכוון במחשבתו לקיים מצות 'והכינו'

אמנם, לאו דוקא במה שהוא קונה לצורכי שבת, אלא בכל מה שעושה לכבוד השבת, כגון מה שעוסק בסידור וניקיון ביתו, רחיצת גופו, החלפת מלבושיו וכל כיוצא בזה, יאמר בפיו שעושה זאת לכבוד שבת קודש, וכמו שכתב החיד"א (מורה באצבע אות קלט) 'ובכל אשר יעשה יום השישי, הן בצרכי שבת הן ברחיצה ומלבוש וכיוצא, יאמר בפיו שהוא עושה לכבוד שבת קודש'. ועוד כתב (אות קלד) 'ישתדל להכין בעצמו מצרכי שבת, לקנות איזה דבר על ידו וכיוצא, ויכוין לקיים מצות עשה 'והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו'².

שר' איסר'ל היה תקיף בדעתו שלא לזוז ממנהגו הקדוש אף אם יפסיד הון רב, שהרי כבוד השבת חשוב יותר מכל בצע כסף.

ובזכות עמידתו האיתנה לשמור על כבוד השבת, משמיא קא זכו ליה בנן קדוש שהאיר את עיני ישראל, הלא הוא רבינו הרמ"א זיע"א, אשר מפיו אנו חיים ואת הלכותיו אנו מקיימים.

ב. ובשולחן ערוך הרב (או"ח סי' רט) הוסיף וכתב שיש מעלה אפילו כשרק מתכוון לכבוד שבת ואינו אומר זאת בפיו, וזו לשונו 'טוב לומר על כל דבר שקונה - 'זהו לכבוד שבת', וכן בכל מה שהוא עושה, טוב לחשוב שעושה לכבוד שבת'.

ג. בספרים הק' רמזו זאת בדברי הגמ' (שבת יב). 'תניא, חנניא אומר: חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשכה. אמר רב יוסף: הלכתא רבתי לשבת. בגדו הוא מלשון בגידה. והיינו שהאדם מחויב למשמש במעשיו בערב שבת ולתקן את כל מה שבגד חלילה בכל ימות השבוע. ועל כך אמר ר' יוסף 'הלכתא רבתי לשבת', כלומר, זוהי כניסה והליכה רבתי אל תוך השבת.

פעילות והכנות רבות לשבת קודש, להסיר כל מחשבות ועסקי העולם של כל ימי השבוע מלבו, ולכבס לבו כבורית, שיתפלל בשבת בקדושה, אבל צדיק הנ"ל, אין צריך למלאכה ופעולות, כי בלאו הכי הוא מופרד מעסקי העולם, ואין בלבו אלא עבודת ה' ותורתו¹.

העוסקים במלאכה מחויבים בהכנה רבתי לעזמת הצדיקים ביותר גדל חיוב ההכנה אצל העוסקים במלאכה בכל ששת ימי המעשה, כמובא בנועם מגדים (פרשתן) על מה שנאמר (ויקרא כג ג) 'ששת ימים תעשה מלאכה', וזו לשונו 'כי האדם פשוט, צריך

ד. הדברים עולים יחד כפתור ופרח, עם המובא בבעל שם טוב (פר' בראשית אות עט) בזו הלשון 'בש"ס (כתובות קג:) 'מת בערב שבת - סימן יפה לו'. והקשה מורי, הא כוונת הש"ס להשמיענו איך לעשות תקנה להנצל מחיבוט הקבר, מה שאין כן בענין זה שימות בערב שבת, שאין זה בידו לעשות. וביאר, שהוא מוסר גדול, שימות בערב שבת, רצה לומר, לפנות את עצמו מכל עסקי העולם הזה כאילו מת, כדי לעשות הכנה לשבת, ובזה ניצל מחיבוט הקבר, ישמע חכם ויוסיף לקח, ודברי פי חכם חן (תולדות יעקב יוסף בסופו דף רח ע"ד).

פרשת שקלים

מחצית השקל בשקל הקודש

☆ מחצית השקל רומז על אחדותן של ישראל ☆ כי ממך הכל ומידך נתנו לך ☆ כי ה' הוא הנותן לך כח לעשות חיל ☆ השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך ☆ 'זהדל לא ימעט' - מלהיות עניו ☆ הקדים שקליהן לשקליו ☆ באחד באדר משמיעין על השקלים ☆ על ידי נתינת מחצית השקל מכלל ישראל יחדיו - זוכים לתשובה וכפרה

הוא רק חצי ואינו שלם - כי אם בהתחברות חברו, כמ"ש בספרים (עיין תולדות יעקב יוסף ריש פר' כי תשא). ואחדות בין אחד לחברו אי אפשר להיות כי אם על ידי שפלות וכו"ה.

ויש ללמוד מדבריו, שראשית העבודה בפר' שקלים, היא ההתאחדות עם כלל ישראל, שכל יהודי יראה את עצמו כחצי שנהיה שלם - רק בהתחברותו עם חבריו, והיינו על ידי שמניח את מעלותיו ומשתתף עם כולם כאחד שווה בשווה.

מחצית השקל רומז על אחדותן של ישראל

מובא באמרי פנחס (ד' פרשיות אות קכ), שבגלות מצרים היה כח הדיבור בגלות (עיין פרי עץ חיים שער חמ"צ פ"א), ומשום כך לא יכלו בני ישראל לצעוק אל ה'. והתנאי שצריך בכדי לפתוח את הפה לדבר לפני הקב"ה, הוא מה שהאדם שפל וְאֵין אצל עצמו, והני הד' פרשיות מכינים את ישראל לכך, וכפי שכתב בזו הלשון 'ולכך קוראים תחלה פרשת שקלים, כי מחצית השקל רומז לאחדות של ישראל, שכל אחד

ה. וממשיך שם בזו הלשון 'וסיפר בשם רבי זאב מזיטאמיר, שאמר: כשנעשינו חסידים עשינו כנופיא ושותפות לעבוד השי"ת, ושותפין צריכין להניח איזה דבר בשותפות. מי שהיה 'למדן' הניח מעלת הלמוד - שלא יהיה לו חשיבות בזה. ומי שהוא 'חכם' או 'מיוחס' וכו'. ואחר כך כשראינו שאחד מתגאה במעלתו, אמרנו לו, א"כ שאתה מקבל חלקך, גם אני אטול חלקי ובטלה השותפות'.

ו. מצינו בחתם סופר (אורות חתם סופר פר' משפטים ד"ה כי יתן) על הפסוק (שמות כב ו-ז) 'כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגונב מבית האיש, אם ימצא הגנב ישלם שנים, אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלקים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו'. וזו לשונו 'שמעתי מפה מורי ורבי הגאון החסיד מו"ה נתן אדלר כ"ץ זצ"ל לפרש, 'כי יתן איש' - זה הקב"ה (כמובא

מתאחדת עם עוד יהודים, אשר יחדיו המה קומה שלימה וראויים להתכפר על הנפש¹.

על דרך זה מצינו שכתב האלשיך (שמות ל ד"ה והנה על דבר) בזו הלשון 'והנה על דבר שיעור מחצית השקל ולא שקל שלם, אמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ג)

והנה מצינו בבעל הטורים שכתב בזו הלשון (שמות ל ג) "שקל' בגימטריא 'נפש' - שבא לכפר על הנפש'. ולכאורה, יש לבאר מדוע נותנים רק 'מחצית' השקל שהיא כמניין 'חצי' נפש. אך לפי המתבאר יש לומר, שהתורה באה ללמדנו, ששלימות נפשו של יהודי אינה אלא כשהיא

בגמ' סוטה מב: 'ואין איש אלא הקב"ה, שנאמר 'ה' איש מלחמה'". 'אל רעהו' - זה ישראל (שבת לא. רש"י ד"ה דעלך). 'כסף' - כמשמעו. 'או כלים' - אברים וכל צרכיו. 'לשמור' - לשומרן בקדושה. 'וגונב מבית האישי' - שהוא פוגם ומוציאן מהקדושה. 'אם ימצא' - שעדיין הוא גנב שלא שב בתשובה. 'שלם שנים' - כדכתיב (ישעיה מ ב) 'לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאותיה'. 'ואם לא ימצא הגנב' - כי כבר שב בתשובה. אז 'ונקרב בעל הבית אל האלקים', פירוש, יזכה להתקרב אל האלקים יותר מצדיק מעיקרא, כי 'במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד' (ברכות לד:). והא דתשובה מועילה, היינו דוקא 'אם לא שלח ידו במלאכת רעהו' - שלא שלח ידו ובין חבירו, רק חטא בין אדם למקום, דאם שלח ידו בינו ובין חבירו, אינו נתכפר עד שירצה את חבירו (יומא פה:). אלו דברי הרב זצ"ל, ושפתיים יושק'.

ונראה להוסיף על דבריו, ש'כסף או כלים' - לשמור, אין הכוונה רק כלפי האדם עצמו - שיתנהג ביושר עם כספו וישתמש עם אבריו וכליו כראוי. אלא בכלל 'כסף', נכלל להרבות עם כספו מצוות, כגון: צדקה לעניים, החזקת תורה, מצוות 'אם כסף תלווה'. וכן 'כלים', אין הכוונה רק על אבריו וצרכיו הגשמיים - שישתמש בהם כראוי. אלא בכלל 'כלים' המה הכישרונות והכוחות שניחן בהם, שיתן מהם לאחרים - שיהיו אף הם מ'כלים' שקיבל. והיינו 'לשמור' - לייחד את ה'כסף' וה'כלים' לרצון ה', שיבוא מהם תועלת לכולם, הן לאדם לעצמו והן לשאר בניו של הקב"ה, שיהיו בבחינת 'מקבלין דין מן דין ואמרין קדיש'.

ז. דברים נפלאים ומתוקים מדבש, כתב המאור ושמש (פר' עקב ד"ה ונראה לי בדרך רמז) על ענין התחברות ישראל יחדיו מתוך הכנעה וענווה. וזו לשונו 'ונראה לי בדרך רמז, כי ידוע לכל המחברים עצמם לצדיקים כמה גדול כח ההתחברות, כאומרם ז"ל (תורת כהנים כו ז) 'אינו דומה המרובים העושים המצוה למועטים'. כי הגם שיהיה גדול למאד מאד והוא ביחדי עושה דבר מצוה, ורבים קטנים במדריגתם עושים גם כן המצוה הזאת בעצמה, אף על פי כן הרבים ההם, יותר עושה מצוותם פירות למעלה מגדול הזה, הגם שהוא גדול למאוד בצדקתו. נמצא ממילא יובן, שבהתאסף יחד בני ישראל - הוא דבר גדול למאד. רק העיקר הוא, שכל אחד ואחד הנאספים אל הצדיק אל יחשוב לעצמו כלל לדבר 'וישי' - שהוא נחשב לצדיק או לאיזה דבר בין החברותא קדישא, רק שיידאג כי אולי חלילה הוא אינו ראוי להיות סניף לדבר מצוה ההיא, והלואי שלא יפגום החברותא קדישא על ידי מעשיו. והגם שלפי הנראה הוא אדם גדול, אף על פי כן יפשפש במעשיו ויחשוב כן כנ"ל. וכן כל אדם מחברותא קדישא יחשוב כן כנ"ל. ובפרט האיש הצדיק הנאספים אליו יחשוב כן, כי במה נחשב הוא ויבטל את עצמו לגמרי. וזה

שיהיה הכנעה ושפלות בקרב כולם. ויש לבאר מהי הדרך לזכות לזה.

ונראה לבאר זאת על פי מה שמצינו בזוה"ק (פר' בלק קצה.), על דוד המלך ע"ה, שראה ששערי שמים נפתחים למסכנים, ואין בכל התפילות בעולם תפילה שהקב"ה מקשיב לה כמו תפילת המסכן. וכיון שראה כך, עשה את עצמו לעני ומסכן, ופשט מעל גביו את מלבושי המלכות שהיו עליו וישב על הארץ כאחד המסכנים, והתפלל תפילה ואמר: 'תפלה לדוד, הטה ה' אוזן ענני'. ואם תאמר מדוע מפני 'כי עני ואביון אני' (תהלים פו א). אמר לו הקב"ה: דוד, הלא מלך אתה ושליט על מלכים תקיפים, ואתה עושה את עצמך לעני ואביון. מיד החזיר את תפילתו ועזב את דברי האביון והעני, ואמר: 'שמרה נפשי כי חסיד אני'. אך עם כל זאת, הכל היה בו בדוד. כלומר, אעפ"י שדוד היה מלך וחסיד, הוא הרגיש את עצמו כעני – שאין לו משל עצמו מאומה¹.

והקשה הרה"ק ר' פנחס זיע"א (אמרי פנחס שם) על הבנת הדברים, כיצד יתכן שדוד ראה את עצמו כעני בשעה שהיה מלך, וכי הוא לא הכיר את האמת שהוא מלך ששולט על מלכים ועמים. ומבאר זאת עפ"י מה שאמר רבי שלמה [מהייסין] ז"ל בשם הבעל שם טוב זיע"א בזו הלשון

הטעם מפני שהעבודה זרה שקולה כעובר עשרת הדברות, על כן הביאו עשרה גרה. ובשם החכם ה"ר שלמה בן אלקביץ ז"ל שמעתי, שהוא להורות את בני ישראל יחס אחדותם, כל יעלה על לב איש מהם שהוא נפרד מחברו, כי אם כאלו כל אחד חצי, ובהתחברו עם כל אחד ואחד מישראל נעשה אחד שלם, על כן כל אחד יביא מחצית.

והנה עדיין צריך לבקש טעם למה זה למדנו יתברך ענין זה פה. והנני בא אחריו ומלאתי את דבריו. והוא, כי אחרי אומרנו יתברך 'ונתנו איש כופר נפשו', ראה והנה יתחמץ לבב אנוש באמור על מה זה עָנוּש אָעֲנֶשׂ לאשמת העם, כי יצו עלי אתן כופר נפשי על עון אשר עושיו כבר מתו, ולא יומת איש על עונו, כי גם שלא מחינו הנשואים, מי עשאנו ערבים. על כן רמז לנו יתברך, כי כל איש מישראל נפשו קשורה בחברו, כי ממקור אחד הן ונפשות כל אישי ישראל לאחת יחשבו. על כן יביא כל אחד מחצית, להורות כי כל אחד עם כל איש זולתו אחד הוא, ובכך הם ערבים זה לזה.

כי ממך הכל ומידך נתנו לך

מכל האמור התבאר שלא יתכן לבוא לאהבת חברים ואחדות, אם לא

ידוע, ש'כל בי עשרה שכינתא שריא' (סנהדרין ט), והוא קומה שלימה כידוע. ובקומה שלימה יש ראש וידים ורגלים ועקבים, כידוע מדברי קדושי עליונים. נמצא, שבהיות כל אדם נחשב את עצמו לְאִין בהחברותא קדישא, אזי נחשב לעצמו שהוא 'עקב' בבחינת החברותא, והם בבחינת הראש והגוף והאברים העליונים. ובהיות כל אחד חושב את עצמו לכך, אזי המה פועלים שיפתח להם שערי שפע וכל טוב שבעולם. והעיקר נמשך על ידי האיש שהוא נחשב יותר לְאִין ועקב.

ת. זו לשון הזוה"ק 'דוד חמא דכל כוין וכל תרעי שמיא כלהו זמינין לאפתחא למסכנא, ולית

וכן מצינו אצל יוסף הצדיק שלא החזיק טיבותא לנפשיה מכל מה שהיה בחלקו, שנאמר (בראשית מא טז) 'ויען יוסף את פרעה לאמר, בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה'. ופירש"י (ד"ה בלעדי) 'אין החכמה משלי, אלא אלקים יענה - יתן ענינה בפי לשלום פרעה'. וכך מצינו אצל רעיא מהימנא - משה רבינו ע"ה, שאמר: 'ונחנו ק'ה' (שמות טז ז), וכפי שהעידה עליו התורה (במדבר יב ג) 'והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה', וזאת אפילו שהוא היה גדול הנביאים, כפי שנאמר עליו (דברים לד י) 'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים' יא'.

'שאפילו הקערה עם המאכל עומדין על השולחן, אם אין השי"ת מְצַוֶּה לאכול - אי אפשר לאכול. נמצא, אף שהאדם עשיר גדול, כיון שהכל בידו יתברך, האדם בעצמו נחשב עני, והבן. וזה שאמר אחר כך 'כי חסיד אני, וכיון שאני חסיד ומאמין שהכל בידו יתברך - הרי אני עני' ט'.

ונראה לכלול זאת במה שאמר דוד (דברי הימים א' כט יד) 'וכי מי אני ומי עמי, כי נעצר כח להתנדב כזאת, כי ממך הכל ומידך נתנו לך'. וכדברי התנא באבות (פ"ג מ"ז) 'רבי אלעזר איש ברתותא אומר, תן לו משלו, שאתה ושליך שלו, וכן בדוד הוא אומר (דברי הימים א' כט יד) 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך'.

בכל צלותין דעלמא דקודשא בריך הוא אצית מיד כצלותא דמסכנא, כיון דחמי האי, עבד גרמיה עניא ומסכנא פשט לבושא דמלכותא ויתיב בארעא כמסכנא, אמר תפלה דכתיב 'תפלה לדוד, הטה ה' אזנך ענני', ואי תימא אמאי, בגין 'כי עני ואביון אני'. אמר ליה קודשא בריך הוא, דוד, ולא מלכא אנת ושליטא על מלכין תקיפין ואת עביד גרמך עני ואביון, מיד אהדר צלותיה בגוונא אחרא ושבק מלה דאביון ועני ואמר 'שמרה נפשי כי חסיד אני', ועם כל דא כלא הוה ביה בדוד'.

ט. עוד מצינו בזוה"ק (פר' וישלח קסח:) על גדלותה וחשיבותה של תפילת העני על פני שאר התפילות. 'ועל דא צלותא דעני אקדימת קמי קודשא בריך הוא מכל צלותין דעלמא, בגין דכתיב (תהלים כב כה) 'כי לא בזה ולא שקץ ענות עני' וגו'.

י. מה נאה ומה יאה להביא בהאי עניינא את דברי המדרש רבה (פר' מטות כב ז) בזו הלשון "ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד" (במדבר לב א). הלכה, ג' מתנות נבראו בעולם, זכה באחת מהן - נטל חמדת כל העולם. זכה בחכמה - זכה בכל. זכה בגבורה - זכה בכל. זכה בעושר - זכה בכל. אימתי, בזמן שהן 'מתנות שמים' ובאות בכח התורה, אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום, שכן שלמה אומר (קהלת ט יא) 'שְׁבִתִי וְיָאָה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, כִּי לֹא לְקַלִּים הַמְרוּץ וְלֹא לְגִבּוֹרִים הַמְלַחְמָה, וְגַם לֹא לְחַכְמִים לַחֵם, וְגַם לֹא לְנִבְוִנִים עוֹשֵׁר, וְגַם לֹא לְיֹדְעִים חֵן, כִּי עַתּוּ וּפְגַע יִקְרָה אֶת כֻּלָּם'. וכן ירמיה אומר (ירמיה ט כב) 'כה אמר ה', אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו, אל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל וגו'. ומתנות אלו בזמן שאינן באין מן הקב"ה סופן להפסק ממנו'.

יא. וכמובא באבות דרבי נתן (פ"ט) 'ג' מיני מוכי שחין נבראו בעולם וכו', והיתה נפשו של משה נמוכה מכולם'.

בזו הלשון 'השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך (דברים ח יא), אזהרה שלא יתגאו בני ישראל כשהקב"ה משפיע להם טובה, ויאמרו שבריוח שלהם [ובעוצם ידם] ועמלם [עשו ו]הרויחו כל זה ולא יחזיקו טובה להקב"ה מחמת גאונם וכו'. וזה הפירוש שפירשתי, מפורש בסמוך (דברים ח יב) 'פן תאכל ושבעת, ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירבינו, וכסף וזהב ירבה לך וגו', ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך המוציאך מארץ מצרים וגו', ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל'. ומכאן אזהרה שלא יתגאה האדם במה שחננו הבורא, הן בממון, הן ביופי, הן בחכמה, אלא יש לו להיות ענו מאד ושפל ברוך לפני ה' אלקים ואנשים, ולהודות לבוראו שחננו זה המעלה. ובמוסר השירה כתוב (דברים לב ו) 'הלה' תגמלו זאת וגו', הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוונך'. וְשִׁבַּח הַכְּתוּב הַעֲנוּה, שנאמר (במדבר יב ג) והאיש משה ענו מאד"²¹.

והשרשת יסוד זה - לראות את כל אשר לנו, שאינו בא לידינו בזכות עצמנו אלא במתנת עליון, הוא ממהותה

כי ה' הוא הנותן לך כח לעשות חיל וענין זה הוא מיסודי החסידות, להאמין שהכל בא לנו במתנה מאת ה' ואילו אנו מצדנו אין לנו מאומה משלנו, וכפי שכתב המאור עינים (פר' ואתחנן ד"ה ואתחנן) על הפסוק (דברים ח יח) 'וזכרת את ה' אלוקיך, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל'. וזו לשונו 'דכוונת הפסוק על פי התרגום הוא: שצריך כל בר ישראל להאמין בכל הנהגותיו, בין בגשמי בעסק פרנסתו ועסקי העולם הזה, ובין ברוחני בעבודתו יתברך שמו, כי העצה והשכל שבא לו במוחו קודם שיעשה הדבר, הוא שלוח אליו ממרום קדשו - להדריכו בדרך ילך בכדי שישתכר וירויח במשא ומתן ההוא, שרצון הא-ל יתברך עליו בעת ההיא שיהא כך. וההיפוך ח"ו, באם שרצונו יתברך שמו להביאו לידי הפסד, יתן בלבבו עצה ורצון שיעשה כך, שעל ידי סיבה זו יבא לו ההפסד - על ידי שאינו יכול לקבל טובת הבורא ברוך הוא ורחמנותו"²².

השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך אך האמת, שענין זה אינו רק מיסודי החסידות אלא אף מיסודי היהדות, כמובא בספר מצוות להסמ"ג (לאוין סימן סד)

יב. על דרך זה מצינו בעבודת ישראל (פר' תרומה ד"ה או יאמר וה') שכתב בזו הלשון 'או יאמר, ה' נתן חכמה', דהנה האדם השלם אף על פי שעובד ה' יתברך בכל מיני שלימות צריך להסתכל תמיד על פחיתת ערכו שהוא עפר ואפר, והעבודות אינו אלא מאתו יתברך שמו, והוא הנותן לך כח לעשות חיל. ובהיות כן, זוכה להיות מקדש לשכון בו הבורא יתברך שמו, כמו שהשיב התנא להמין (בראשית רבה עז א), שבחכמי ישראל יש כמותו, מה הקב"ה פוקד עקרות אף אלישע פקד עקרות, עיין שם בזוה"ק. וכמו ששמעתי ממורי ורבי 'ואהי להם למקדש מעט' (יחזקאל יא טו), רצה לומר, שה' יתברך אמר שיהיה להם למקדש, אך באופן שימעט את עצמו'.

יג. פעם בא יהודי לפני החפץ חיים זצ"ל והתלונן לפניו ואמר: רבינו, יש לי ספיקות באמונה.

עשיר בתורה והן בדעתו וממונו, 'לא ירבה' ויגדיל לבבו בזה להיות דעתו ורוחו גבוה עליו, כמעשה בלעם הרשע שנתחב ברוח גבוה⁷. 'והדל לא ימעיט ממחצית השקל לכפר' וגו'. כלומר, העשיר הזה לא ימעיט הדל בלבו לומר: כי כבר די לו בענווה הזו, רק 'מאוד מאוד הוי שפל רוח' (אבות פ"ד מ"ד), ובכל יום ויום יהיה דל בלבו יותר ויותר, לא ימעיטנו מקרבנו.

והא לך ראייה מדוד שהיה מלך ישראל, וגם מלך הגויים. כי הרבה כרכים פָּבַשׁ, הרבה מדינות היו לו לעבדים. ובכל זאת אמר (תהלים קט כב) 'כי עני ואביון אנכי'. כי באמת באדם על הארץ, זה שיש לו אינו שלו, כי הכל מִתַּת אֱלֹקִים הוּא, וכל ימי חייו אין לו בעצמו מחוט ועד שרוך נעל, כי זה שבידו הוא למי שהכל שלו, ויוכל להיות שָׁפִין יום ופִין לילה אבד, ואיך יתגאה בדבר שאינו שלו אף בדרך שאלה, כי אחר הרגע יבוא מי שכל זה שלו ויקחנו מאתו. ובזה יקנה בלבבו רוח נמוכה¹⁰.

ועבודתה של פר' שקלים, שהאדם לא יחשיב את עצמו ואת מעלותיו כלפי חבריו ואף כלפי עצמו - כאילו יש לו כוח עצמי ומגיע לו מה שיש לו בחלקו, שהרי 'אפילו הקערה עם המאכל עומדין על השולחן, אם אין השי"ת מְצַוֶּה לאכול - אי אפשר לאכול', וא"כ מה יש לו לאדם להחשיב את עצמו, ועל דרך מה שנאמר (ישעיהו ב כב) 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא'. אמנם, כאשר האדם מכניע ומשפיל את עצמו, כך זוכה לבוא לאהבת חברים - 'מחצית השקל' וכו' לכפר על נפשותיכם'.

'והדל לא ימעיט' - מלהיות עניו

והנה מצינו בבאר מים חיים (פר' כי תשא) רמז על השפלות וההכנעה, במה שציוותה התורה לעשיר שלא ירבה ממחצית השקל. וזו לשונו "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט" וגו' (שמות ל טו). פירוש, שגם מי שהוא באמת עשיר, הן

כשתמה החפץ חיים ושאלו מה הם הספיקות שיש לו. סיפר לו האיש ההוא, שהוא עשיר גדול ויש ברשותו נכסים וקניינים רבים שהשפיע לו השי"ת ברוב טובו וחסדו. אולם קשה לו להאמין שברגע אחד יכול השי"ת לקחת ממנו את הכל, משום שנכסיו וקנייניו מפוזרים עלי תבל, והיאך שייך שברגע אחד הקב"ה יכול להפוך אותו לעני ואביון שאין לו מאומה. נענה אליו החפץ חיים ואמר: הלא תסכים עמי שהשי"ת הוא כל יכול והוא המשפיע חיות בכל רגע ורגע לברואיו, וממילא אין לו שום מניעה לעצור את חיותו ממך, שלא ייוותר לך אף לא קבא דמוריקא (גיטין יד), כאשר בעיינינו ראינו, כמה וכמה אנשים שהיו עשירים כקורח ועדתו, אשר לפתע מתו ולא נשאר להם אלא ג' אמות (של חלקת קבר) ותכריכים ותו לא. והוא כמאמר העולם, שבמקום לקחת מהם את הכסף, משמים לקחו אותם מהכסף...

יד. לכאורה כוונתו למה שנאמר (במדבר כב יג) 'ויקם בלעם בבוקר ויאמר אל שרי בלק, לכו אל ארצכם, כי מאן ה' לתתי להלך עמכם'.

טו. ועל ידי כך יזכה לקבל את התורה במתנה, כמובא בגמ' (עירובין נד.) 'מאי דכתיב (במדבר כא יח) 'ומדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות ומבמות הגיא'. אמר ליה: אם אדם

ג ח-ט). והרי זו היפך האמונה שכל דבר קטן כגדול - הכל בא מאת ה', ומה לו לאדם להתכעס אם מישוהו לא כיבד אותו, שהרי לא התחייבו לו מאומה, אלא אדרבה מה שיש לו בחלקו, ניתן לו בחסד ורחמים מבורא עולם¹¹.

ובגמ' (מגילה יג): מובא על כך 'אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן (שקלים פ"א מ"א) 'באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים'. ויש להבין בעומק הדברים, במה הקדימו שקליהם של ישראל לשקליו של המן - שהם עומדים 'זה לעומת זה'.

אכן, לפי המתבאר מהרה"ק ר' פנחס מקאריץ זיע"א, שמחצית השקל

הקדים שקליהן לשקליו

מאידיך, מצינו אצל המן הרשע שהיה ברומו של עולם - מהיושבים ראשונה במלכות (אסתר א יד), והיה מכובד ביותר, כמו שנאמר (אסתר ג ב) 'וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחיים להמן, כי כן צוה לו המלך'. והיו לו מאתים וארבע עשרה בנינים (מגילה טו:), ואף היה עתיר נכסים, כמובא בגמ' (מגילה טו:): שכל גנזיו היו חקוקים על לבו. ועם כל זאת אמר 'וכל זה איננו שוה לי - בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך'¹². ומחמת כן הלך המן למלך אחשורוש ואמר לו: 'ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך וכו'. אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גנזי המלך' (אסתר

משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו - תורה ניתנה לו במתנה. וכיון שניתנה לו במתנה - נחלו אל, שנאמר 'וממתנה נחילאל'. וכיון שנחלו אל - עולה לגדולה, שנאמר 'ומנחילאל במות'. ואם מגיס לבו - הקב"ה משפילו, שנאמר 'ומבמות הגיא'. ואם חוזר בו - הקב"ה מגביהו, שנאמר (ישעיהו מ ד) 'כל גיא ינשא'.

ובבעל הטורים (שמות כה י) כתב לפי זה ביאור נפלא מדוע היו מידות הארון חצויות ושבורות. וזו לשונו "אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו". כל מידותיו היו שבורות בחצאי אמות, ללמד שכל מי שלומד תורה צריך לשבר ולהשפיל עצמו (עירובין נד:).

טז. כמובא בגמ' (מגילה טו): "וכל זה איננו שוה לי", מלמד שכל גנזיו של אותו רשע חקוקין על לבו, ובשעה שרואה את מרדכי יושב בשער המלך אמר 'כל זה איננו שוה לי'.

יז. בדומה לו מצינו אצל אחאב (מלכים א' כא) שחמד את הכרם של נבות היזרעאלי. ומאחר שנבות סירב לתת לו את הכרם שהיה נחלת אבותיו, מחמת כן (פסוק ד) 'ויבא אחאב אל ביתו סר וזעף על הדבר אשר דבר אליו נבות היזרעאלי, ויאמר לא אתן לך את נחלת אבותי, וישכב על מטתו ויסב את פניו ולא אכל לחם'. והנה, הלא אחאב היה מלך ישראל ומסתמא היו לו כל מנעמי תבל, ועם כל זאת, מאחר שלא השיג דבר אחד ממבוקשו, נשכב על מיטתו והסב את פניו לקיר ולא אכל לחם. עד כדי כך הגיעו הדברים, שבעצת איזבל אשתו העלילו על נבות שהוא ברך את ה' וסקלוהו כל העם באבנים והמיתוהו.

אך התנא מרמז לנו הנ"ל, שהרמז מעניין שקלים, למען ידעו ויבואו העם זרע קודש לתכלית הידיעה האמתית, שכל אחד ואחד הוא רק כחצי צורה וכפלג גופא. אך על ידי התחברות עם חברו נעשה כלי שלם. ולהורות בא ענין האהבה והאחדות שמרומז בהשקלים. וזה שכתב 'משמיעין', מלשון הכתוב (שמואל א' טו ד) 'וַיִּשְׁמַע שְׂאוֹל אֶת הָעָם' – לשון כינוס. וכמו שכתבו המקובלים על הפסוק (דברים ו ד) 'שמע ישראל' שיאספו ויקשרו כל ישראל באגודה אחת, ויאספו ויקשרו כל מחשבותיהם ליחד אחד אל ה' אחד.

וזה ביאור מאמר חז"ל הנ"ל, שגלוי וידוע למי שאמר והיה העולם, שעתידי המן לשקול וכו'. היינו כהנזכר לעיל, שעתידי המן לשקול שקלים מחמת פירוד לבבות ושנאת חנם שיש ביניהם^ט, לפיכך הקדים הקב"ה את שקליהם, שיבינו עניינם ומהותם ויאגודו את עצמם אגודה אחת, וממילא לא יהיה לו כח להשטין עליהם ולפגוע בהם ח"ו.

על ידי נתינת מחצית השקל מכלל ישראל יחדיו - זוכים לתשובה וכפרה

וזוהי העצה המעולה שבעצות לכל רוצה לשוב ולהתכפר, כפי שמצינו בשם משמואל (פר' כי תשא ופרה שנת תערב ד"ה יש להתבונן) שכתב 'יש להתבונן בפרשת הכיור

רומז על האחדות בין ישראל, שכל אחד הוא רק חצי ואינו שלם - כי אם כשמתחבר עם חברו. והתנאי לאחדות בין אחד לחברו, היא השפלות - שמקורה מהאמונה שהכל מכוחו ית', ואף העשיר אין לו מאומה אם לא שיתן לו הקב"ה את הכוח והכישרון. ממילא מבואר מדוע מחצית השקל של ישראל הקדימו את שקליו של המן. משום שהמן ברשעותו, אפילו שהיה לו הכל בכל מכל כל, לא היה שווה לו כל זה מחמת מה שאדם אחד מני אלפים אינו כורע ומשתחוה לו, ואילו מחצית השקל מורה על השפלות והאמונה בה' שממנו הכל, 'ועל הכל ה' אלוקינו אנחנו מודים לך'. ואף כנגד מה שהמן קטרג ואמר 'ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים', הרי באמצעות נתינת מחצית השקל התאחדו ישראל והתחברו כאיש אחד, ובזכות זה הקדימו ונצחו את עשרת אלפים כיכר כסף ששקל המן כנגדם^י.

באחד באדר משמיעין על השקלים

והנה מצינו בישמח ישראל (פר' שקלים אות 1) שכתב 'וזה ביאור בדברי הירושלמי (שקלים פ"א ה"א) בא' באדר משמיעין על השקלים, מאי 'משמיעין' - מכריזין. ולכאורה צריך לבאר אמאי לא תני בהדיא בא' באדר מכריזין.

ית. בליקוטי תורה (מהרה"ק ר' מרדכי מטשערנאביל זיע"א, פר' זכור) מובא בזו הלשון 'סדר הארבע פרשיות: שקלים, זכור, פרה חודש. כי 'שקלים' כנגד שקלי המן (מגילה יג), כי יש המן בכל דור ודור, וקורין פרשת שקלים - לבטל שקלים שלו. ואחר כך פר' זכור - למחות זכרו. ואחר כל פרשת פרה - לטהר טמאים. ואחר כך 'החודש הזה לכם', והבן, כי בקריאת ד' פרשיות אלו עושין ישראל קדושים כאלו עושין בפועל ממש בכל העולמות'.

יט. כפי שאמר לאחשורוש (אסתר ג ח) 'ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים'.

וכמו שארץ ישראל מקיאה את עוברי עבירה, כדכתיב (ויקרא יח כח) 'כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם', כן היא כנסת ישראל למעלה.

אבל העצה היעוצה, שלא להשגיח על שום דבר, רק לאגד עצמו עם הצבור, כמו שאומרים 'יעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם', ואף שעדיין מצוֹאָתו לא רחץ, מ"מ מאחר שהוא נותן את לבו להיות בכלל האגודה של צבור, שוב אין כלל ישראל מקיא אותו, וכמו החלבנה בסממני הקטורת.

וזוהו הענין בשקלים, שכל ישראל עושין אגודה אחת להתחיל מחדש בעבודה, ואז זכות הרבים מסייעת לו - שיהיה ביכולתו לעשות תשובה ולהתרחץ מטינופת של מעשיו, כדכתיב (ישעיה א טז) 'רחצו הזכו' וגו', כן נראה לי'.

שלא נכתבה בין הכלים אלא אחר פרשת שקלים. וגם מקומו הקבוע של הכיור בין אוהל ובין המזבח, אף שמשוך כלפי דרום, מ"מ לפי דרך הפשוט יותר יצדק אם היה לפני המזבח במזרח.

ונראה, דהנה בתרגום יונתן (פר' פקודי') דהכיור רומז לתשובה. וכן הוא בפשיטות, דרחיצת ידים ורגלים רומז להכתוב (ישעיה א טז) 'רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני' וגו'.

והנה תשובה מעומקא דלבא לאיש המטונף בעבירות קשה מאד, כי עבירה מטמטמת לבו של אדם ואינה מניחתו לעשות תשובה (יומא לט.). וצריך סיוע מזכות הרבים, ועל כן יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו (יומא פו:), כי יש לכולם חלק בתשובתו, אבל מאחר שחטא ממילא נעשה נבדל מכלל ישראל,

העשיר לא ירבה והדל לא ימעט

☆ לכפר על נפשתיכם ☆ 'מחצית השקל' - חציו לה' וחציו לכם ☆ החמנא ליבא בעי ☆ ונתנו איש כופר נפשו לה' ☆ לא-ל גומר עלי ☆ חייבין לי ישראל מה שלוו הימני

לכפר על נפשתיכם

צבור של כל שנה ושנה. והושוו בהם עניים ועשירים. ועל אותה תרומה נאמר 'לכפר על נפשתיכם', שהקרבות לכפרה הם באים'. ויש לבאר מה ענין 'מחצית' השקל לכפרה, מדוע דווקא מחצית. וכן מדוע 'העשיר לא ירבה', מילא מה שהדל לא

'העשיר' לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל לתת את תרומת ה', לכפר על נפשתיכם' (ל טו.). וברש"י שם (ד"ה לכפר) פירש 'ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבנות

ונראה לפי זה לבאר מדוע מביאים 'מחצית' השקל ולא שקל שלם, מפני שהתורה ביקשה לרמוז וללמד אותנו, שכאשר האדם חוטא חלילה, אזי רק חצי ממנו נפגם – נפשו וגופו הבהמי, אך לא נשמתו הקדושה שלעולם נשארת בטהרתה ומכוחה יכול להתעורר לשוב אל ה'. ומטעם זה 'העשיר לא ירבה' להוסיף עוד ועוד כדי לכפר על נפשו, משום שאילו העשיר ייתן יותר ממחצית, לא יוכר מה שהנשמה עומדת בטהרתה ותפארתה אעפ"י שהנפש חטאה והתלכלכה.

ויש לשאוב מכך חיזוק עד אין קץ, שאף מי שהוא בבחינת מה שנאמר (עזרא ט

ימעט ניחא, כיון שלא די בפחות ממחצית השקל כדי להתכפר, אך מדוע שהעשיר לא ירבה עוד ועוד כדי שתהא כפרתו מעולה ביותר?²

ונראה לבאר זאת עפ"י המובא בליקוטי תורה מהאריז"ל (פר' האיזנו), שבשעה שהאדם חוטא, נשמתו מסתלקת ממנו ואינה נפגמת מהחטא^{2א}. ומה שנפגם מהחטא היא הנפש, כמובא בספר עמק המלך (רישא דזעיר אנפין עמ' 819), לדייק ממה שנאמר (ויקרא ה א) 'ונפש כי תחטא', ונאמר (יחזקאל יח ד) 'הנפש החוטאת היא תמות', שהנשמה מסתלקת ורק הנפש נפגמת מטינוף החטא^{2ב}.

כ. כן מצינו שהקשה המאור ושמש (פר' משפטים) בזו הלשון 'וצריך להבין, מפני מה השווה הכתוב בצדקה זו שיתנו העני והעשיר בשוים מחצית השקל. ואם ירצה ליתן יותר על מחצית השקל למה לא יוכל, וכי איזה היזק יגיע או איזה קלקול יבא מזה שירבה העשיר ליתן יותר על מחצית השקל. ואם גזרה התורה שהעני לא יפחות, על כל פנים מה יפסידה אם ירבה העשיר ליתן יותר'.

כא. דבריו אמורים על הפסוק (דברים לב ה) 'שחת לו לא בניו מומם', וזו לשונו 'ואם האדם חוטא ושיחת, לא לו פגם ח"ו, כי בחלק נשמת החיים אינו פוגם לעולם, שהיא מסתלקת קודם שחוטא כדאמרן, אלא לבניו הוא מומם - לחלק שיש בו משאר העולמות, שהם המלאכים, שהם בניו, שם הוא הפגם והמום'.

ובערבי נחל (פר' ואתחן - דרוש ב) כתב בזו הלשון 'ופירשו, על פי מ"ש בזוהר וכתבי האר"י ז"ל, כי המצוה שאדם עושה נעשה זאת בשיתוף כל חלקי נפש רוח נשמה חיה יחידה, מה שאינו כן עבירה, בבוא אדם לעשותה מסתלקת הנשמה מאתו ואין מגיע לה פגם העבירה, ולזה אמר (ישעיה מב ח) 'אני ה' הוא שמי וכבודי לא אחר לא אתן כו'. והטעם שעשה ה' ככה בארץ, לפי שהנשמה הוא דבר יקר מאוד ואלו היה מגיע הפגם אליה, לא היה לו סליחה לעולם'.

כב. זו לשונו 'והוא ממש סוד נשמת ירבעם שפרחה ממנו קודם שחטא - בשעה שעלה במחשבתו לחטוא, כמו אצל אדם הראשון שפרחה נשמתו ממנו וכו', ולכן לא מת, כי בשעת החטא נגזר מיתה על אדם הראשון, ועל הנשמה הקדושה שלו לא נגזרה, כי מסתלקת בנקיות מן החטא ואין לה חלק בחטא. כי הנפש היא החוטאת, שנאמר (ויקרא ה א) 'ונפש כי תחטא', ונאמר (יחזקאל יח ד) 'הנפש החוטאת היא תמות', כי הנשמה באה מן שם הוי"ה עצמה, דכתיב (דברים לב ט) 'כי חלק ה' עמו וכו'.

לרמוז, שראוי לכל משכיל שישקול מעשיו בשווה, ושיסכים בעצמו לתת לגופו ולנפשו - לכל אחד מהם חלקו וחוקו במשקל השלם והנכון והראוי, שימשיך את גופו אל עבודת השם יתעלה וילך בה אחר נפשו שהוא העיקר, ולעתים גם כן שימשיך נפשו אחר גופו בעניינים ההכרחיים, כגון: אכילה והשתיה והמלבוש, שאי אפשר לו שיחיה זולתם, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים סח:) בענין יום טוב, כתיב (דברים טז, ח) 'עצרת לה' אלוקיך'. וכתוב (במדבר כט לה) 'עצרת תהיה לכם'. רבי יהושע אמר: חלקו, חציו לה' וחציו לכם. וראוי שתהיה כוונתו בהשתדלותו בצרכי גופו כדי שיבא מזה לתועלת הנפש. שכן מצינו ביעקב אבינו שהשתדל בעסקי הנפש ארבע עשרה שנה ששמש בבית עבר, והשתדל בעסקי הגוף בעבודת החומר ארבע עשרה שנה גם כן בשתי בנותיו של לבן, ותכלית כוונתו בעבודת החומר היתה לתועלת הנפש השכלית שהיא 'מחצית השקל'. ראוי שיהיה לשם ה' כי ישקל מעשיו ופעולותיו כלם ויחלקם בדרך השווה לכל אחד מה שראוי לו. והזכיר 'בשקל הקדש', כי אז יהיו כל שקלי מעשיו והנהגותיו שקולים בשקל הקדש, ויעלה מזה למדרגות (הפרושות) [הפרישות] והקדושה²³.

ו' כי עוונותינו רבו למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים, אל לו להתיימשך ולומר 'אבד נצחי ותוחלתי מה', חלילה. כיון שכילות הכל, יהודי לעולם אינו נמצא במצב אבוד, שהרי נשמתו לא נפגמה כלל, וכמו שאומרים (תפילת 'אלוקי נשמה') 'נשמה שנתת בי טהורה היא' - בהווה, ומכוחה יכול לשוב בתשובה שלימה ולהתחדש כבריה חדשה.

ולא זו בלבד, אלא לפעמים - לאחר מעשה, יוצא החוטא נשכר עם רווחים גדולים לעומת מה שהיה קודם החטא, כמובא במדרש תנחומא (פר' כי תשא ט"ב) על מצוות מחצית השקל "זה יתנו" (שמות ל יג), בא וראה חבתן של ישראל שעבירותיהן מביאן לידי מעלות גדולות. ואם עבירותיהן כך, זכיותיהן על אחת כמה וכמה'.

'מחצית השקל' - חציו לה' וחציו לכם והנה מצינו שרבינו בחיי (שמות ל יג) למד מצינו התורה 'מחצית השקל' על אורחות חיי איש יהודי, כיצד יכלכל את צרכי גופו ונשמתו. וזו לשונו 'ועל דרך השכל היה 'מחצית השקל', והיה יכול להיות שקל שלם מן עשר גרות. אבל בא

כג. מצינו באור המאיר (פר' כי תשא) שהרחיב בזה, וזו לשונו 'ורומז הכתוב 'זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל' וגו'. ואיתא בדבריהם (ירושלמי שקלים פ"א ה"ד) 'כמין מטבע של אש הראה לו הקב"ה למשה מתחת כסא הכבוד, ואמר לו: כזה יתנו. לפי שנתקשה משה ולא ידע ציור מחצית השקל - עד שהראה לו הקב"ה מטבע של אש. ולכאורה מנדע בעי מה ראה על ככה להתקשה בזה יותר מכל.

אמנם כמה העמיקו בדבריהם לרמוז האמור, כי להיות בני עליה המה מועטים, ומי יתן והיה לבבם זה להם לכל ישראל, על כל פנים לא פחות מחצה להם ומחצה לה', ולמה לנו להרבות בדברים העומדים ברומו של עולם, וכאלו הם עומדים על מדרגה גבוה כזה להעלות ולהגביה מדרגת התחוננים למרום שְׁבָתָם שזהו מדות הצדיקים, והלואי לבינונים יחשבו.

רחמנא ליבא בעי

עוד יש להוסיף וללמוד ממנה שהתורה לא הרשתה לעשיר להרבות. שהתורה באה ללמדנו, שהעיקר היא הכוונה והרעותא דליבא לשם שמים. שאעפ"י שהעשיר רוצה להרבות כמה שיותר, אומרים לו: דע לך, שלא 'פמות' הכסף

ובליקוטי הר"ם (פר' שקלים) כתב על מעלת שבת זו בזו הלשון **'שבת זה - הוא זמן שיכול כל אחד מישראל לשעבד את עצמו להשי"ת, כי הנדיבות נשאר אצלנו. לך צריך אדם להתנדב עצמו להשי"ת, וזה פירוש 'שקלים' מלשון שָקל [דָעַר נָעַם]**.

ובפרט כאשר אני רואה עתה בדור הזה מעשה בני אדם ותחבולותיו, יומם ולילה לבבם פונה מה' ומעיקר העבודה שנבראו בשבילה, כי אם הכל עבור תועלת גשמיותם, מעשיהם זר מעשיהם, וככל הגוים בית ישראל המה, לרדוף יומם ולילה אחרי פרנסתם, לבלות זמן זמניהם להבל ולריק, להמיר טוב ברע מעשיהם, ובהמה המה להם וכו'.

ובזה מובן פירוש הפסוק (תהלים א א) 'וכל אשר יעשה יצליח', ירצה לרמוז דברינו הנ"ל, איש הישר הולך בדרך ה' ושוקל פרטי עובדותיו במאזני שכלו, החיוב מוטל עליו, 'כל אשר יעשה' מעובדותיו אפילו ההכרחיים, כל הפחות יחצה לשנים - חצי לה' וחצי להם. וזהו 'יצליח', מלשון (שמואל ב' יט יח) 'וצלחו את הירדן', כלומר שיחצה לחצאין את פרטי מעשיו, ובהעדר ממנו תנועה זו ומעשה זר מעשהו, אזי מוציא את עצמו מכלל כת הבינונים ונכנס בכת הרשעים, ואיך לא יבושו ולא יכלמו בני ישראל בהסתכלו על פנימית מחשבותיו אנה פונה עמהם, ויחרד וירתע אשר קנה שם רע לעצמו חס ושלום, כיון שאין אמצעות בדבר, ולערך מעשיו קונה שם לעצמו, ולפעמים נקרא רשע חס ושלום.

ועל כן יראה הרואה ראייה אחת, על כל פנים לשקול עובדותיו להיות מהבינונים, וזה 'מחצית' השקל בשקל הקודש. ורומז הכתוב 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשותיכם', כי באמת בזה המדה יחד עשיר ואביון מהראוי להיות שקולים להחזיק את עצמו לבינונים, כאשר מצינו בדבריהם (ברכות סא): 'כגון אנו בינונים'. וכל זה אל ימוט מנגד עיניו של אדם שלא יפחות ממחצית השקל, ולא יהיה עונותיו מרובים מזכותיו, ובעשות ככה בני ישראל ותהי זאת כפרה לנפשותם מאשר חטאו על הנפש כמבואר.

ומעתה בין תבין את דבריהם, שאמרו שנתקשה משה במחצית השקל. כי משה הוא בחינת הדעת הַמְצִינָה מבורא ברוך הוא - להורות להם דרכי א-ל, ולצוות להם שיקנו בעצמם שֵם בינונים לא פחות ממחצית השקל כמדובר. כי אין דעתו נוטה לזה, לרוב עוצם הכרתו ואמונתו תקוע בקרבו - רוממות אלקותו יתברך משפע אלוקי השופעת עליו תמיד בלתי הפסק, ונטות דעתו תמיד שהאדם יהיה במשקל שלם במדותיו. ולכן יש לרמוז שנתקשה משה במחצית השקל. עד שהראה לו הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד - אשר נשמתו של ישראל גזורת משם, ואי אפשר להיות תמיד במעלה גבוהה ורמה כי אם בסוד 'רצוא ושוב'. ועל כל פנים אפילו בפחותה שבמדרגות, אל היא פחות מחצי שקל כנזכר, להיות ב'כת הבינונים'.

וסבר וכו', והנמשל מובן, כי העיקר כשיש ניצוץ אש להתלהב'.

וזהו עיקר ותכלית העבודה – לתת מנדבת הלב, וכמובא בצדקת הצדיק (מהרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א, אות קלב) בזו הלשון 'בעולם הזה, העיקר הוא טהרת הלב, כמו שאמרו (סנהדרין קו): 'רחמנא ליבא בעי'. והיינו כי שם משכן היצר ושם הוא היגיעה. אבל העולם הבא שהוא הנייחא, שם העיקר הוא בחכמה שבמוח, וכמו שאמרו (מנחות כט): 'בי-ה' ה' צור עולמים', ביו"ד העולם הבא ובה"א העולם הזה. וידוע שהיו"ד רומז לחכמה וה"א לבינה שלב. [ואמרו (אבות פ"ד מט"ז) 'העולם הזה כפרוזדור', ומי שלא התקין עצמו בו, אין יכול לכנוס לטרקלין, הוא כאותה שאמרו (שבת לא): משל למי שיש בידו מפתחות הפנימיות והחיצונות לא מסרו לו, בהי עייל. עיין ביומא (עב):

תגרום לך את הכפרה, שהרי (חגי ב ח) 'לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות', אלא העיקר הוא ה'איכות'. שהיא הכוונה והרעותא דליבא לשוב ולהתקרב לה', זהו הדבר שיביא לך את הכפרה – 'לכפר על נפשותיכם'^{טז}.

ויש להוסיף בזה מן המובא במדרש תנחומא (פר' כי תשא ס"ט) 'אמר ר' מאיר, כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד והראהו למשה, ואמר לו: 'זה יתנו' - כזה יתנו'. ובבעל שם טוב (פר' כי תשא אות א) הביא את דברי המדרש הללו ופירש אותם על דרך משל. וזו לשונו 'שמעתי משל, איש אחד למד אצל צורף אומנתו, ואחר שלמדו האומנות רשם לו ברשימה סדר האומנות ולא רשם לו שישים גזלת של אש בתחילת המלאכה, כי הוא העיקר ואין צריך להזכירו, והוא טעה בזה

כד. על מחשבת הלב שהיא הדבר שגורם את הכפרה, צא ולמד מה שכתב המאור ושמש (פר' קרח) דברים נפלאים בזו הלשון 'ונראה דאיתא במסכת ראש השנה (יז) חד אמר 'כובש' וחד אמר 'נושא'. ונראה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי; דהנה ידוע דהעיקר באדם רק המחשבה והכוונה – 'רחמנא ליבא בעי' (סנהדרין קו). והנה מדרך האיש הישראלי הוולך בדרך אמת, לעשות הכנה קודם כל דבר שרוצה לעשות. הן לתפילה, עושה מקודם הכנה מכמה ענינים – כל אחד לפום מה דמשער בשיעורין דיליה, לפי שכלו ומוחו, שעושה מצות ומעשים טובים מקודם, ומהרהר בתשובה או לומד תורה קודם, וכדומה שאר הכנות. והנה אם אחר כך עומד ומתפלל ויוכל להתפלל לפי שכלו בדחילו ורחימו – אזי בודאי מה טוב ומה נעים, ואשריו שהיה המחשבה טובה והמעשה גם כן טוב. והגם שבעמדו להתפלל אחר כך אינו יכול להתפלל - אף על פי כן הכל הולך אחר ראשית המחשבה. וכן להיפוך חלילה לעבירה, הכל הולך אחר המחשבה, ואם הוא בלא מחשבה – הוי ליה שוגג בעלמא. ולכך כשהאדם מהרהר בתשובה – אזי השי"ת נוטל המחשבה של העבירה ונשאר מעשה בעלמא בלא מחשבה, והוי ליה שוגג בעלמא, ומוחל לו. וזה הוא מאן דאמר 'כובש', פירש רש"י, שמכביד הזכיות למטה, דהיינו שמצרף המחשבה של המצוה וההכנה להמצוה או לתפילה למעשה המצוה בעצמה – ואזי מכביד הכף של הזכיות. ומאן דאמר 'נושא', דהיינו שהשי"ת מחשב ומצרף המחשבות וההכנות טובות והרהורי תשובה נגד מחשבות של העבירות, ונוטל המחשבות של העבירות ומשליכם ונשאר שוגג בעלמא, ובזה נעשים קלים הכף מאזנים של העבירות ובזה 'נושא עון'.

ביכולתו לשוב בתשובה, והן אצל מי שהוא שבור בתוכו לשברי שברים, ואין אתו יודע עד מה.

על העשיר ציוותה התורה ואמרה: 'העשיר לא ירבה', לרמז לו שלא ירבה את עצמו - שבכוחו ועוצם ידו יכול לשוב אל ה' בתשובה שלימה, אלא תפקידו להתחיל לשוב אל ה' - 'מחצית' השקל, ומכאן ואילך יעזור לו הקב"ה, כמובא בגמ' (שבת קד.) 'בא ליטהר - מסייעים אותו'¹.

ועל הדל - מי שהעבירות דלדלו את כוחות נפשו², ועתה הוא אומר

שלמדו זה מפסוק (משלי יז טז) 'ולב אין'. ולכך שבת שהוא מעין העולם הבא, כמו שאמרו ז"ל (ברכות נז:), מי שזכה לטעום מפרי מעשיו, זוכה להשיג אז חכמה מהשם יתברך, מעין עולם הבא³.

ונתנו איש כופר נפשו לה'

ונראה לפרש ולתת עוד טעם מדוע מביאים 'מחצית' השקל, ומדוע 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט'. שהתורה באה ללמדנו את דרך התשובה - 'לכפר על נפשותיכם', הן אצל מי שהוא עשיר במצוות ומעשים טובים, ומאמין

כה. והדרך להמשיך בלב 'מטבע של אש' הוא על ידי לימוד התורה, שנדמטה לאש, כפי שנאמר (ירמיהו כג כט) 'הלא כה דברי כאש', וכמובא בשפת אמת (פר' שקלים שנת תרס"ב ד"ה איתא שנתקשה) בזו הלשון 'איתא, שנתקשה משה רבינו ע"ה במחצית השקל, והראה לו הקב"ה מטבע של אש, דכתיב 'כי תשא כו' ראש בני ישראל'. ואמרו חכמינו ז"ל, שמשה זוקף ראשן של ישראל. דאחר החטא נפלו בני ישראל ממדרגה ראשונה שלהם, ואכן בכח התורה, דכתיב (ירמיהו כג כט) 'כה דברי כאש נאום ה' - זה ההתלהבות נשאר בנפשות בני ישראל לעולם. ועל זה כתיב (שיר השירים ח ז) 'מים רבים לא יוכלו לכבות כו' האהבה. 'עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה' (סוטה כא.). וזו אהבה שאינה תלויה בדבר ואינה בטילה עולמית. דאהבה שבא על ידי המצות - עבירה מכבה, אבל אהבת התורה אינה תלויה בדבר, והוא אות כי 'חלק ה' עמו'.

וכתיב (מלאכי א ב) 'ואוהב את יעקב כו' עשו שנאתי'. הפירוש, אפילו אין בני ישראל ראויין במעשיהם. דאם לא כן מה רבותא שאוהב את יעקב מעשו. וגם פירוש 'ואוהב את יעקב' - שעשה אותנו כלים לזו האהבה במתן תורה. וזו התשוקה ונדיבות שנמצא בנפשות בני ישראל שנקראו 'בת נדיב' (שיר השירים ז ב, סוטה מט:) - היא נטועה מאתו יתברך שמו. גם 'ואוהב את יעקב' - שנתן לנו מצות ועצות איך לעורר את האהבה. ורמז פרשת שקלים לעורר האהבה זה - 'ואוהב את יעקב'. 'ואת עשו שנאתי' - רמז לפרשת זכור, שכמו כן נתן מצות ועצות איך לעורר שנאת עמלק ימ"ש - על ידי פרשת זכור 'מחה את זכר עמלק מתחת השמים'.

כז. ויש לומר, שההרגשה והשברון לב של העשיר ממה שהיה רוצה לתת יותר שקלים - שיקריבו מהם קרבנות וממילא תהיה כפרתו מעולה יותר, הוא הזבח המעולה יותר, וכמו שאמר דוד המלך (תהלים נא ט) 'זבחי אלקים - רוח נשברה'.

כז. כמובא בגמ' (סוטה ט:) על דלילה אשת שמשון הגיבור 'רבי אומר, אילמלא (לא) נקרא שמה

של מחט', שלאחריה באה הסיעתא דשמיא - 'אני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו' כ"ח.

ונראה לכרוך את דברינו עם דברי המדרש רבה (פר' נשא יב), 'דבר אחר, 'יושב בסתר עליון' וגו' (תהלים צא א), אמר ר' יהודה בר סימון בשם ר' יוחנן, ג' דברים שמע משה מן הקב"ה והרתיע לאחוריו. כיון שאמר לו 'ונתנו איש כופר נפשו', אמר משה: מי יוכל ליתן כופר נפשו. 'עור בעד עור, וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו' (איוב ב ד). ועדיין אינו מגיע, שנאמר (תהלים מט ח) 'אח לא פדה יפדה, איש לא יתן לאלקים כפרו, ויקר פדיון נפשים'. אמר לו הקב"ה: **איני מבקש לפי כוחי, אלא לפי כחן - 'זה יתנו'.**

לא-ל גומר עלי

עוד רמז ולימוד כללי לעבודת ה' נראה ללמוד מפרשת מחצית השקל, שתחילתה של עבודת ה' היא ההשתדלות של האדם מצד עצמו, וסופה מתנה מן

לעצמו בלב נשבר ונדכא: אם קודם שחטאתי לא הצלחתי לעמוד בתשובתי, א"כ היאך עתה לאחר שנפלתי והתרחקתי, אצליח לעמוד ולהחזיק בתשובתי. ובפרט שכבר שבתני כמה פעמים בתשובה ולבסוף נפלתי כבראשונה. לאדם 'דל' כמוהו, התורה מצווה ואומרת: 'הדל לא ימעט', אל נא תמעט את עצמך ואת כוחותיך מלשוב אל ה'. מפני שהאמת היא, ש'לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה' (אבות פ"ב מט"ז). והיינו, שעל כל אחד מוטלת חובת ההשתדלות לעשות 'מחצית' - ההתחלה והראשית, אך מכאן ואילך הקב"ה יעזור לו, כמובא במדרש רבה (שיר השירים ה ב) 'רבי יסא אמר, אמר הקב"ה ל'ישראל: **פְּנֵי, פתחו לי פתח אחד של תשובה - כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו.** ומשום כך, בין העני ובין העשיר, כולם שווים בשיעור הנתניה - 'מחצית', להורות על ההשתדלות הראשונה - 'פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה

דלילה, ראויה היתה שתקרא דלילה. דילדלה את כחו, דילדלה את לבו, דילדלה את מעשיו. דילדלה את כחו, דכתיב (שופטים טז ט) 'ויסר כחו מעליו'.

כח. אליבא דאמת, מן הראוי שהעשיר והעני, כל אחד מהם יחזיק את עצמו לבינוני - 'מחצית השקל' - חציו זכאי וחציו חייב, וכמובא בעבודת ישראל (פר' שקלים) בזו הלשון "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט". ה'עשיר' נקרא מי שהרבה לעשות מצוות ומעשים טובים, 'לא ירבה' ויגדיל את עצמו, כמאמרם ז"ל (נדה ל:): משביעים אותו, אף על פי שכל העולם אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע - בכ"ף הדמיון, שאין אדם רשאי להחזיק את עצמו רשע, כמאמרם (קידושין מ): 'לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי וכו'. אלא כרשע. ופירושו, כמו שהרשע מחזיק עצמו לפחות לבינוני, אף אתה אפילו כל העולם אומרים לך צדיק אתה, תחזיק את עצמך לבינוני. 'הדל לא ימעט ממחצית השקל', רצה לומר, אין דל אלא בתורה ומעשים טובים. 'לא ימעט', לא יחזיק את עצמו לרשע אלא גם כן לבינוני. והוא כשקל מחצה על מחצה, ויכול להכריע את כל העולם לכף זכות, וזהו מחצית השקל'.

האדם לבדו אינו יכול לו, כמובא בגמ' (סוכה נב): 'אמר רבי שמעון בן לקיש, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לו לב) 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואלמלא הקב"ה שעוזר לו - אינו יכול לו, שנאמר (שם פסוק ג) 'ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהישפטו'. ומשום כך, בשעת ניסיון ומלחמה עם היצר, מתבקש מכל יהודי להשתדל בכל מאודו לְמַאֵן מלמלא את רצונו של האויב, ומכאן ואילך הקב"ה יעזרהו ולא יתן לו להמיתו - 'ה' לא יעזבנו בידו'.

חייבין לי ישראל מה שלוו הימני

ככלות הכל, מאחר שאין גבול וסוף לחסדיו וטובותיו של הקב"ה עמנו, ממילא עלינו להשתדל ביתר שאת וביתר עוז לעבוד את בוראנו, באופן שיהיה לו נחת רוח מעמנו, וכפי שהאריך בזה הבית אהרן (שקלים) בזו הלשון "כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם, ונתנו איש כופר נפשו לה' וכו'. איתא במדרש 'אמר הקב"ה: אמור לישראל שהם חייבים לי, ויפרעו לי, מלשון (דברים כד י) 'כי תִּשָּׂה' ולעתיד אני פורע להם, שנאמר (הושע ב א) 'והיו מספר בני ישראל כחול הים, אשר לא ימד ולא יספר', עד כאן?.

השמים^{כט}. ולטעם זה הושוותה נתינת 'מחצית' השקל - בין אצל העשיר ובין העני.

דהנה העשיר רומז למי שהוא עשיר בכוחות הנפש וחושב שהוא יכול להצליח בעבודת ה' בכוחות עצמו, והעני רומז למי שאינו מאמין ביכולותיו לעשות אפילו קצת שבקצת. אשר על שניהם מצווה התורה ואומרת (שמות ל יג) 'זה יתנו כל העובר על הפקודים, מחצית השקל בשקל הקודש'. דהיינו, כל אחד מכם צריך להשתדל להתייגע לעשות מחצית, וממילא את השאר יעשה הקב"ה עבורו, כמו שנאמר (תהלים נז א) 'אקרא לאלקים עליון, לא-ל גומר עלי'. ומשום כך 'העשיר לא ירבה' כיון שהוא אינו שלם, ובאמת אי אפשר להצליח להתעלות בעבודת ה' - אילולא שיעזרהו הקב"ה לעלות במעלות התורה והעבודה, ואף 'הדל לא ימעיט' מהכוחות שהקב"ה נתן בחלקו, כיון שלא מבקשים ממנו להצליח ולעשות את הכל לבדו בכוחות עצמו, אלא די שיעשה מצדו מחצית, ומכאן ואילך הקב"ה יעזרהו להשלים את השאר.

וכך הוא במלחמת היצר, אילולא שיעזור הקב"ה לאדם להתגבר על יצרו,

כט. כמובא במסילת ישרים (פרק כו) 'ענין הקדושה כפול הוא, דהיינו, תחלתו עבודה וסופו גמול, תחלתו השתדלות וסופו מתנה. והיינו, שתחילתו הוא מה שהאדם מקדש עצמו, וסופו מה שמקדשים אותו, והוא מה שאמרו ז"ל (יומא לט). 'אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה'.

ל. נראה שכוונתו לדברי המדרש רבה (פר' כי תשא לט א) בזו הלשון "כי תשא. כך פתח ר' תנחומא בר אבא (שיר השירים א ז) 'שררך אגן הסהר וגו' וכו'. ועוד אמר לו הקב"ה: משה! חייבין לי ישראל מה שלוו הימני, שנאמר 'כי תשא', כמה דתימא (דברים כד י) 'כי תשה ברעך', אמור להם שיפרעו מה שהם חייבים לי. הוי, 'כי תשא'. ואשלמה להם, שנאמר (הושע ב א) 'והיה מספר בני ישראל כחול הים [אשר לא ימד ולא יספר]'.

וזהו 'אמור להם שיפרעו לי', וכפי ששמעתי מא"א אדומו"ר זצוק"ל על מה דאיתא באברהם, בחזרתו פרע הקפותיו (רש"י בראשית יג ד ד"ה וילך), 'פרע' לשון התגלות, היינו על ידי אור חוזר הביא התגלות החסדים - שגם המקיפים נעשו כולם חסדים. וזה הפירוש גם כן כאן: שעל ידי שיפרעו מה שהם חייבים לי - בחינת אור חוזר כפי שדברנו, על ידי זה יתגלו החסדים של הקב"ה בזה העולם. 'ועתיד אני לפרוע להם', היינו שאני אביא להם התגלות טובי הנעלם לזה העולם גם כן, ויתרבה אורו

הנה מה אנחנו ומה לנו לדבר ממה שאנחנו חייבים להקב"ה, הלא אם יחיה אדם אלף שנים אינו יכול לפרוע להקב"ה על כל הטובות שעשה לנו, ואנחנו לא יצאנו ידי חובותינו¹⁰. רק פשוט נוכל לאמר מה אנחנו חייבים להקב"ה. הלא זה אנו אומרים בכל יום: 'לפיכך אנחנו חייבין להודות לך ולשבחך ולפארך ולברך ולברך ולקדש ולתן שבח והודיה לשמך', זאת עלינו חיוב בכל עת, לקדש שמו הגדול ברבים, ושיתגלה עלינו על ידינו כבוד מלכותו בזה העולם, ושיתעלה כל העולם לרצונו הפשוט.

לא. וכפי שכתב הבאר מים חיים (פר' לך לך ד"ה וכן בכל מצוה) על הזכות להיות עבד ה' ומשרתו, שהיא זכות שלא שייך לאמוד אותה ולהשיב גמול עליה. וזו לשונו 'הנה בזוכרו אשר עם כל זה הנה זיכהו ה' לעשות מצוותיו. יכמה בשרו וימס לבו כדונג ממש לרוב האהבה והחמדה ותשוקה יתירה שיש לו אז להמלך הנורא אשר זיכהו בזה, ובחר בו מכל מלאכי מעלה שרפים וחיות ואופני הקודש - להיות ניתן המשרה על שכמו, שהוא יכתיר את מלך מלכי המלכים הקב"ה בכתר המלכות הרם ונשגב ונורא למאוד. ובשעת עשיית המצוה נשכח מאתו כל בחינת העולם הזה מכל מה שיש לו בבית ובשדה, מאשה וגוף ובנים וממון וכל אשר לו, כי נקשר דעתו וכל פוחי גופו ונקודת מורשי לבבו ליראת ואהבת וחמדת המצוה בכל עוז ותעצומות, וחפץ מאוד שיהיה המצוה זו נתארך אצלו בכל היום או יותר. ואף שכבר עשה המצוה, כמו למשל בנענוע מצות הלולב, הגם שיצא ידי חובתו בנענוע אחת, מכל מקום לרוב חמדתו ותשוקתו והכל באימה וביראה, אין מספיק לו אף נענוע כל היום ומחבב ומשתעשע בהמצוה יותר מעל כל הון רב, ואם היה מוצא אוצר ממון מסך רב לא היה נחשב לו נגד זה על אחת מני אלף, והכל באמיתיות הלב, לא שיהיה נדמה לו כך. וכן בכל מצוה ומצוה כמו בתפילין וציצית וכדומה.

ואחר זה, הנה הוא מרבה דאגה בלבו ומפחד וירא לאמר: 'במה אקדם ואכף לאלוקי מרום' (מיכה ו, 1), ומה גמול אערוך לו על כל הטוב והחן והחסד שעשה עמי בוראי ברוך הוא וברוך שמו וזיכני במצוות להכתיר המלך עליון בכתר הכבוד ולכבדני בכבוד גדול כזה שאין כמוהו לשרפים ואופנים וחיות הקדוש, כי הם עושים כתרים ממצוותינו ותפילותינו אבל לא שיעשו הם בעצמם הכתרים, ואם היה ביכולתי ליתן את נפשי לה' עבור זה, בכל לבבי באמת - הייתי נותן נפשי לו על הזכיה הלז. ואף זה קטן הוא, על אחת מאלף אלפים עד אין שיעור. ואך כי זה הדבר הגדול בכל מה שיש לי, וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, והנני מוסר את נפשי רוחי ונשמתי על קדושת שמו יתברך בשביל הזכות הגדול שזיכני בזה. ועל זה רמזו חז"ל (שמות רבה לט א), 'חייבין לי ישראל', פירוש שהם חייבים לי תמיד לשלם לי בעד גמול הטובות שאני עושה עמהם - לזכותם במצוות'.

– רק טובו של הקב"ה, שזה נקרא 'לא ימד ולא יספר'.

וקדושתו בזה העולם ממקום טמיר וגנוז אשר אין בו תפיסה ולא שום ימין ושמאל

'ואתה זוקף את ראשן' – בכל שנה ושנה

★ כאילו אתה עומד שם וזוקף את ראשן ★ על ידי זקיפת הראש בפר' שקלים – זוכים למחיית עמלק בפר' זכור ★ זוקף את ראשן ומבטל את הגזירות

בשבת קודש – פרשת שקלים, כדי לזכות להרמת ראש – 'כאלו את עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן' לב.

ונראה לבאר מהו 'ואתה זוקף את ראשן'. שלפעמים יהודי אינו מחשיב ומעריך את התורה והמצוות שזוכה לקיים, אלא אדרבה, הוא מתהלך בכפיפת הראש בלא שמחה בעבודת הבורא. אמנם, כשבא פר' שקלים, משה רבינו זוקף את ראשן של ישראל ומשפיע לנו דעת לשמוח בעשית כל מצוה ומכל לימוד תורה ואפילו מעט, בבחינת מה שנאמר (דברי הימים ב' יז ו) 'ויגבה לבו בדרכי ה'".

ובמיוחד בעת גלותנו ועניינו, מתעורר עלינו רחמים וחיבובת אצל הקב"ה, כמובא באליהו זוטא (פרשה ו) 'אמר

כאילו אתה עומד שם וזוקף את ראשן מובא במדרש תנחומא (פר' כי תשא סי' א) בזו הלשון 'ובפרשת שקלים אמר משה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם. משאני מת אין אני נזכר. אמר לו הקב"ה: חייך, כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן, כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני, כאלו את עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן. מנין, ממה שקראו בענין (שמות ל יב) 'וידבר ה' אל משה לאמר כי תשא את ראש'. 'שא' את ראש לא נאמר, אלא 'כי תשא'".

והדברים מפליאים ומעוררים, שאפילו בזמן שאין בית המקדש קיים ואין אנו זוכים לתת מחצית השקל, עם כל זה, דיינו בעצם הקריאה בכל שנה ושנה

לב. בשפת אמת (פר' שקלים שנת תרמז ד"ה זה יתנו) כתב 'ומורי זקני ז"ל אמרו, כי נשיאת ראש הוא שבת, שמתנשאים האותיות ר'א'ש' לשלמעלה מהן, והוא (ר"ת) שבת, ע"ש ודברי פי חכם חן'. וביאור כוונתו, שכשמתנשאים האותיות ר'א'ש' לאותיות שלמעלה מהן, באים אותיות ש'ב'ת', מפני שלאחר האות ר' באה האות ש', ולאחר האות א' באה האות ב', ולאחר האות ש' באה האות ת' – אותיות שבת. והמשמעות הזה, ששבת הוא הזמן המסוגל לנשיאת ראש ולהתעלות בעבודת ה'.

הכף השני יורד מטה מטה. ועיקר התנגדות של ישראל הוא עמלק, כדכתיב (במדבר כד כ) 'ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד'. כי כל האומות יראו מגשת לבני ישראל והוא שיסה את כולם. והוא היפוך לגמרי מבחינת בני ישראל'.

זוקף את ראשן ומבטל את הגזירות

ולעת כזאת, בשעה שמושה רעיא מהימנא זוקף את ראשן של ישראל, הריהו מעורר רחמים לבטל גזירות רעות שחורשים על גבינו אומות העולם, כמובא בבני יששכר (מאמרי חודש אדר מאמר ב - שקל הקדוש, דרוש ד ד"ה והנה לפי"ז) 'והנה לפי זה תתבונן מה שאמר משה: רבונו של עולם, משאני מת אין אני נזכר. דהנה כל זמן שאני נזכר, אפילו מיכאל השר הקדוש אינו נזכר, אבל אחרי וכו' אין אני נזכר, ושמא ח"ו כשיבואו ישראל לגלות הנה יהיו תחת ידי השרים ויעשו ח"ו בהם כחפצם ורצונם, הנה הבטיח לו הקב"ה, כשם שאתה עומד כעת ונותן להם פרשת שקלים, ואתה זוקף את ראשן כנ"ל, היינו 'ראש בני ישראל' וכו', כך בכל שנה ושנה אפילו בזמן הגלות (הוא) כאילו אתה עומד שם וזוקף את ראשן, ומתבטלים הגזירות שרוצים האומות לגזור על ישראל ותופר עצתם, הבן מאד. ותתבונן בזה, אשר בכל שנה ושנה (כיון שהבטיח הש"י למושה כשהיו קורין בפרשת שקלים כאילו הוא עומד שם), הנה מפרשת שקלים זכרון לבני ישראל לפני ה' לזקוף את ראשן ולגאלם גאולת עולם במהרה בימינו' ^ל.

לו הקב"ה: משה. אי אתה יכול לעמוד על מידותיי, אלא הרי אני מודיעך מקצת מידותיי, כשאני רואה את בני אדם שאין להן תוחלת - לא במעשיהן ולא במעשה אבותיהן, אלא בשביל שהן עומדין ומברכין ומתחננין ומרבים תפילה לפני, (ואני) [אני] נזקק להן וכופל להן מזונותיהן, שנאמר (תהלים קב יח) 'פנה אל תפלת הערער' וגו'.

על ידי זקיפת הראש בפר' שקלים - זוכים למחיית עמלק בפר' זכור

וראה בשפת אמת (פר' זכור שנת תרלט ד"ה המשך פרשת זכור), שכתב על פרשת שקלים, שזקיפת הראש בפרשת שקלים מהווה הכנה למחיית עמלק בפרשת זכור. וזו לשונו 'המשך פרשת זכור אחר שקלים, דכתיב (שמות יז יא) 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל' כו'. ובמשנה (ראש השנה כט.) 'וכי ידיו של משה עושות מלחמה כו', בזמן שישאל מסתכלין כלפי מעלה מתגברין' כו'. והענין הוא, דבני ישראל שורשן בעולמות עליונים מאוד. ומ"מ הם אומה בעולם הזה, כמו שנאמר (במדבר כג ט) 'ובגוים לא יתחשב' כו'. וכל התנגדות האומות ואשר יכולין להרע להם, הכל בבחינה תחתונה הנ"ל. אבל כאשר הם מתדבקין בשורשם, לית תמן מגע נכרי כלל. ואיתא (תנחומא פר' כי תשא סי"ג), כשקורין פר' שקלים, זוקף משה רבינו ע"ה ראשן של ישראל. וממילא כשזה קם זה נופל, דכתיב (בראשית כה גג) 'ולאום מלאום יאמץ'. והוא כדמיון כף מאזנים, כשכף אחד מתעלה -

לג. בספר פאר יוסף (עמ' כה) מסופר על בעל האמרי יוסף מספינקא זיע"א בזו הלשון 'סיפר לי החסיד מוהר"ר מאיר כהנא מדראגמירעשט נ"י, כי הוא ואחיו ר' זנוויל ע"ה באו בפעם ראשונה לסאפינקא בשבת שקלים של שנת תרמ"ג. והנה אצל ר' מאיר הנ"ל היתה אשתו

חולנית וגם היתה חשוכת בנים. וביקש ממנו רבינו זצ"ל מאה זהובים ואז תוושע אשתו. וכן היה, כי נתן לו מאה זהובים ואשתו נחלמה ונרפאה, וגם נפקדה בזש"ק. וגם לאחיו היו בנים חולים ולא הזכירם לפני רבינו, ובליל שבת – כשהעמיד יין (האחיל) [איחל] לו רבינו שלבניו יהיה רפואה שלימה, וכן היה. ואמר להם רבינו אז: שבשבת שקלים יכולים להתפלל על כל התפילות של כל השנה – שיתקבלו, כי 'תפילות כנגד תמידים תקנו', והתמידים באו מן כספי השקלים'.

חוקים להורותם

הלכות והליכות

מתוך שיעורי ההלכה,
והוספות פסקים בעל פה
שנמסרו מפי הגאון
רבי שמעיה לעזר שליט"א

מהלכות ודיני קידוש

מהלכות ודיני קידוש

[שו"ע סי' דע"א]

מ"ע מה"ת לקדש היום בדברים

א. מצות עשה מן התורה לקדש את השבת בדברים שנא' זכור את יום השבת לקדשו, ור"ל שצריך לומר בו דברים בשבחו וקדושתו של יום השבת^א, וצריך לזכרו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה.

מה"ת יוצא יד"ח קידוש בתפילה

ב. מן התורה יוצאים ידי חובת קידוש בתפילת ערבית של ליל שבת, והקידוש שעושים אח"כ על היין אינו אלא מדרבנן, וי"א שכיון שאין מכוונין לצאת יד"ח קידוש בתפילה על כן אין יוצאים בו ידי חובת קידוש והקידוש שמקדשים

א. כ"מ מדברי הרמב"ם בריש פכ"ט מהל' שבת, ואמנם נראה שיש בזה מחלוקת בין הראשונים בגדר מצות 'קידוש', דנראה שלדעת כמה ראשונים אין ענין הקידוש לומר בו דברים בשבחו של השבת, רק הוא מצוה 'לקדש' את השבת כעין מצות קידוש בי"ד את שנת היובל שצריך לומר בו 'מקודש', וכן מצינו לרמב"ן בפ"י עה"ת (שמות פ"כ פ"ח) וז"ל, אבל לרבתינו עוד בו מדרש ממילת לקדשו, שנקדש אותו כעין 'וקדשתם את שנת החמישים שנה' שהיה טעון קידוש בי"ד לומר ביובל מקודש, אף כאן ציוה שנזכור את יום השבת בקדשנו אותו עכ"ל, ויותר הוא מפורש בלשון בעלי התוספות עה"ת וז"ל, ויקדש למה מקדשים השבת שהרי השבת קדוש ועומד, י"ל אמת הוא שאין צריך קדוש למצוה אבל מ"מ צריך לקדשו, דומיא לזה מה שאומר אך בכור אשר יבוכר לה' וכו' שאינו חייב לקדש [ור"ל שהרי הוא קדוש מרחם] ומה שאומר תקדיש ר"ל שצריך לומר שקדוש הוא עכ"ל.

ובזה נראה לבאר דברי הרעק"א בהגהותיו לסי' רע"א שכתב, שבכל גווני שמזכיר את יום השבת אפילו באמירת 'שבתא טבא' יצא, ובביאה"ל העיר עליו שהרי מפורש ברמב"ם שצריך לומר בו דברי שבת וקידוש ולא סגי להזכיר שהיום הוא יום השבת, והנראה דהן אמת שכ"ה לשיטת הרמב"ם, אבל לשיטת הרמב"ן ודעימיה שורש המצוה הוא בהקדשת היום וכל שמזכיר בפיו שהיום הוא יומא דשבתא כבר סגי בכך ונעשה היום מקודש בדיבור פיו.

אח"כ על היין הוא מדאורייתא, והעיקר כסברא ראשונה³ - ונפ"מ בזה לענין ספק שהרי ספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא.

חיוב נשים בקידוש

ג. נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה כאנשים, ואף מוציאות את האנשים כל

ב. עיי' פסחים ק"ו ע"א ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זכרוה על היין, ושם בתוד"ה זכרוה דאינו אלא אסמכתא מדרבנן, וכ"ה בר"מ פכ"ט מהל' שבת, ובתוס' רי"ד סוף פסחים מפורש להדיא שמהתורה יוצאים יד"ח קידוש בתפילה, ויסוד הדברים מברכות ל"ג ע"ב א"ל כי קידוש מה קידוש אע"ג דמקדש בצלותא מקדש אכסא אף הבדלה אע"ג דמבדיל בתפלה מבדיל אכסא" ע"כ, ועיי' ביאה"ל שר"ל דלשיטת הרא"ש והרשב"א הקידוש על היין הוא מדאורייתא, ולשיטתם מתפרשת סוגיית הגמ' בברכות דכשם שבקידוש אע"ג דמקדש בצלותא לא נפיק מכלל דאורייתא עד דמקדש על היין ה"ה לענין הבדלה עיי"ש, וצע"ק שהרי פשוט הגמ' שם שכשהענו היו מבדילין רק בתפילה ומבואר שאף בתפילה לחודא כבר יוצאים ידי החיוב מדאורייתא.

והנה עיי' במ"ב סק"ב ובביאה"ל שם שהרבה לתמוה היאך יוצאים יד"ח קידוש בתפילה והלא מצ"כ ואינו מכוין לצאת בתפילה יד"ח קידוש, ובביאה"ל ציין שכבר עמד בזה כבר בספר תו"ש, ועיי' במחצה"ש שכתב ליישב בזה "דכיון דהתכוין להתפלל תפילת שבת סגי ויוצא יד"ח קידוש דאורייתא דמי כתיב בקרא לעשות קידוש לא כתיב כי אם זכרוה והרי נתכוין להזכיר את יום השבת". וכע"ז בתשו' הר" יוסף מסלוצק ס"ז שבדין מצ"כ לא צריך שיכוין לשם מצוה מסויימת דוקא, רק סגי בכך שמכוין למה שעושה עכשיו והיינו שמכוין כעת לקדש את השבת בדברים בתפילתו ומכוין בזה לשם מצוה, וז"ל "אמנם לפי האמת לא נהירא לי האי סברא דהתו"ש, דאין שייך בזה לומר דאינו מכוין לצאת ידי קידוש, כיון שמזכיר של שבת בתפילה ואומרו משום קדושת שבת אין לך כונה גדולה מזו, ואימתי שייך לומר שאינו מכוין לצאת, כשקורא בתורה פרשת שמע בזמן זה ואינו מכוין בקריאתו אלא לקריאה בעלמא וכיו"ב, אבל אין שייך לומר כן כל שעומד בתפילה ומזכיר בפיו קדושת שבת שאינו מכוין לשם קידוש". ובדעת המ"ב י"ל שכוין שמכוין לקיים מצוה דרבנן של תפילה גרע טפי.

עוד הקשה הביאה"ל היאך יוצאים יד"ח קידוש בתפילה והלא צריך שיזכיר יצי"מ בקידוש, וכן הק' המנ"ח במ"ע כ"ט, ועיי"ש בביאה"ל שאפשר שסומכין בזה על זכירת יצי"מ שבברכות ק"ש. ועו"ל באופ"א שדין זה שצריך להזכיר יצי"מ בקידוש אינו מדין 'קידוש', רק מדין 'זכירת יצי"מ' שצריך להזכירו בקידוש, ולפי"ז שפיר יצא יד"ח 'קידוש' אף אם לא הזכיר יציאת מצרים, ויש ליסוד זה כמה וכמה ראיות בסוגיא דפסחים שם ואכ"מ. ובשפ"א כתב שדין זה שצריך להזכיר יצי"מ בקידוש הוא רק דין בקידוש של ליל פסח ולא בכל ימות השנה ולדבריו ג"כ לק"מ.

זמן שעדיין לא יצאו יד"ח קידוש¹, אבל לכתחילה לא תוציא אנשים שאינם מבני ביתה².

בן י"ג שנה להוציא גדולים

ד. בן י"ג שנה ואין ידוע אם הביא ב' שערות, לא יוציא בקידוש איש או אשה שעדיין לא התפללו ערבית, אך אם כבר התפללו ערבית שפיר יכול להוציאם בקידוש ואע"פ שגם הוא כבר התפלל³.

קטן להוציא גדול

ה. קטן שהגיע לחינוך אינו יכול להוציא גדול ידי חובת קידוש בין איש ובין אשה, ואמנם אם הקטן לא התפלל עדיין ומאידך הגדול או האשה כבר התפללו ערבית יכולים בדיעבד לצאת על ידי קטן שהגיע לחינוך, ומכל מקום לכתחילה עדיף לעולם שלא לצאת על ידי קטן⁴.

ג. ובאופן שכבר יצאו הנשים יד"ח קידוש נתבאר בארוכה בשבוע שעבר בדין ערבות לגבי נשים.

ד. עיי' ברכות כ' ב' דווקא בברהמ"ז מספק"ל אם מוציאות אבל בקידוש היום שפיר מוציאות אף את האנשים יד"ח, וכ"ה בב"י ושו"ע ס"ב, ואף שבהגהות רש"ל וב"ח כתבו לדמות למגילה שאין מוציאות את האנשים משום כבוד הציבור כבר כתב המג"א שזהו דוקא בציבור דזילא להו מילתא אבל ליחידים שפיר דמי, והט"ז כתב דדוקא במגילה מחמירין משום ד"א שחיבות רק בשמיעה ולא בקריאה, והנה בא"ר ודה"ח כתבו דלכתחילה לא תוציא אנשים שאינם מבני ביתה דזילא בהו מילתא, והא"ר ביאר כן בכוונת הב"ח, והעתיקם במ"ב סק"ד, ובשוע"ה ס"ו דלכתחילה אין להורות לשואל שמוציאות את האנשים שלא יבואו לזלזל במצוות.

ה. עיי' במג"א סק"ב דחזקה דרבא שכל בן י"ג שנה הביא כבר ב' שערות מהני רק לגבי דרבנן ולא לגבי דאורייתא ולכן לא יוציא את הגדול דחיישין שעדיין לא הביא ב' שערות, ובא"ר ודג"מ דזהו דוקא שלא התפלל הגדול ערבית שאז הוא מחוייב בקידוש מדאורייתא אבל כל שכבר התפלל ערבית הרי אין חיובו אלא מדרבנן ושפיר סמכין בזה על חזקה דרבא, ואף שהתו"ש תמה בזה שהרי אין מכוונין לצאת ידי קידוש בתפילה ומצ"כ, כבר הכריע במ"ב סק"ד שבכה"ג יש לסמוך אף לכתחילה ולצאת על ידי בן י"ג שנה, ובביאה"ל שם ביאר טעמו מצד ספק ספיקא – א' שמא הביא ב' שערות, ב' שמא יצא הגדול בתפילה, דאף שאפשר שלא יצא שהרי מצ"כ, מ"מ הא מידי ספיקא לא נפקא [נראה כוונתו שהרי הוא פלוגתא אם מצוות צריכות כוונה].

ו. עיי' בא"ר שמכין שכתב המג"א שיוציאים בתפילה ידי קידוש דאורייתא, ע"כ אם האב

התפלל כבר שחיובו השתא בקידוש הוא רק מדרבנן, שפיר יכול לצאת על ידי בנו הקטן שהגיע לחינוך שחייב בקידוש נמי מדרבנן - דאתי דרבנן ומפיק דרבנן, ובדה"ח כתב דזהו דוקא אם הקטן לא התפלל עדיין אבל אם גם הקטן כבר התפלל הרי הוא הקטן תרי דרבנן ולא אתי תרי דרבנן ומפיק לחד דרבנן, ובשעה"צ סק"ב ציין ע"ז שהחיי"א חולק בזה על הדה"ח - והנה המעיין בחיי"א יראה דיסוד שיטתו בנוי על דברי הרא"ם המו' במג"א סי' תרפ"ט, דכל ששייך בעצם שהקטן יהיה חד דרבנן שפיר מפיק אף לתרי דרבנן, ורק במגילה ושאר מילי שכל חיובם אינו אלא מדרבנן אין הקטן מוציא לגדול המחוייב מדרבנן ומשום דלעולם הוא הקטן תרי דרבנן, ועיי' במ"ב סי' קפ"ו שנקט להחמיר דלא כהרא"ם בזה וממילא דגם כאן יש להחמיר כדה"ח ודלא כהחיי"א, ובפרט דעיי' במחצה"ש שכתב לחדש שכאן אף הרא"ם יודה לאסור [ודלא כהחיי"א] ומשום דרק באופן שיש כח ביד הקטן 'השתא' להביא עצמו לידי חד דרבנן [וכגון בברכהמ"ז שיש בידו להוסיף ולאכול עד כדי שביעה ויהיה מחוייב רק בחד דרבנן] שפיר מוציא לגדול המחוייב מדרבנן, אבל כאן הרי אחר שכבר התפלל הקטן שוב אין בידו להביא עצמו למצב של חד דרבנן וע"כ אינו מוציא גדול המחוייב מדרבנן.

והנה כל זה הוא רק בשעת הצורך אבל לכתחילה אין לצאת על ידי קטן כלל מתרי טעמי, א' דברי התנו"ש שאפשר שאין הגדול יוצא ידי חובת קידוש מדאורייתא בתפילה שהרי אינו מכין ובדאורייתא מצ"כ והמ"ב חשש לזה, ב' שי' הרמב"ן ודעימי' בברכות ד"כ שלעולם אין קטן מוציא אף גדול המחוייב מדרבנן ולפי שאין החיוב מוטל כלל על הקטן רק על אביו לחנכו, ובשעה"צ סי' קפ"ו חשש קצת לדבריו.

